

A DÉLVIDÉK TÖRTÉNETI ÚTJA A MODERNIZÁCIÓTÓL A TRAGÉDIÁIG

**Döbör András – Forró Lajos – Zakar Péter (szerk.):
Fejezetek a Délvidék múltjából**

Szeged, Fiatalok a Dél-alföldi Médiában Alapítvány, 2019. 179 p.

A Nemzeti Együttműködési Alap támogatásával, a Fiatalok a Dél-alföldi Médiában Alapítvány gondozásában és a Délvidék Kutatóközpont szakmai koordinálásában, Döbör András, Forró Lajos és Zakar Péter szerkesztésében jelent meg a *Fejezetek a Délvidék múltjából* című kötet, amelyben a 2017. október 13. és 15. között a szerbiai Magyarokanizsán megrendezett *Közös múlt és megbékélés a Délvidéken* című konferencia előadásainak szerkesztett változatai olvashatóak.

Zakar Péter történészprofesszor, a Szegedi Tudományegyetem rektorhelyettese, valamint Bölcsészet- és Társadalomtudományi Karának egyetemi tanára *A csanádi egyházmegye vezetése és a megtorlás, 1848–1852* című tanulmányában a vonatkozó helytörténeti szakirodalom, valamint számos budapesti, vidéki és külföldi forrás (így a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, a Magyar Tudományos Akadémia Kézirattára, az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattára, a bécsi Österreichisches Staatsarchiv Haus-, Hof- und Staatsarchiv, a felvidéki Arcibiskupský archív v Košiciach és a makói Szent István Király Plébánia irattára anyaga) főlhasználásával állapítja meg, hogy a csanádi püspökség papságának a forradalom és szabadságharc mellett kiálló tagjait súlyos megtorlások érték.¹

Az egyházmegye vezetést tekintve: két püspöki helynököt is börtönbüntetésre ítélte a hadbíróság, a kinevezett püspök, Horváth Mihály emigrálni volt kénytelen, a hivatalban lévő – 1848-ban egri érsekké kinevezett – főpásztort, Lonovics Józsefet pedig megfosztották hivatalától.

Döbör András főiskolai docens, a Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Karának dékánja írásában a délvidéki magyar nyelvű hírlapírás vázlatos történetét tekinti át 1918-ig. Tanulmányából kiderül, hogy 1848/49-től – amikor Szabadkán megjelentek az első magyar sajtótermékek – a régióban összesen 194 lap alapítására került sor, amelyek közel fele a kormányt támogató pártlap volt, szűk egyharmada ellenzéki függetlenségi lap, míg jó egynegyede független helyi közéleti orgánus. Döbör András nagyon helyesen rámutat arra, hogy a sajtótermékek helyi megjelenése a polgárosodás egyik fokmérője is, hiszen szükséges hozzá egyrészt megfelelő számú írni és olvasni tudó potenciális közönség, másrészt olyan vállalkozói polgári réteg, amely üzleti tevékenységei mellett (vagy azok részeként) képes sajtóvállalkozás indítására.²

Fejős Sándor, a szegedi egyetem pedagógusképző karának oktatója a dualizmus kori Magyarokanizsa fürdőkultúráját ismerteti a helyi levéltári források és a korabeli lokális sajtóanyag (a *Kanizsai Ellenőr* és *Kanizsai Újság* cikkei) alapján. Különös tekintettel az 1913-ban megnyílt népkerti Csodakút ártézi fürdő történetére, s annak előzményeire és utóéletére. Erről a témáról – akárcsak Magyarokanizsa 1867 és 1918 közötti művelődéstörténetéről – a szerzőnek korábban értékes önálló kötetei jelentek meg.³

Fábián Borbála a *Közvilágítás a dualizmus korában egy alföldi városban – A bajai gázgyár és légszuszívógázítás története* című dolgozatában a Magyar Nemzeti Levéltár Bács-Kiskun Megyei Levéltára és a Szabadkai Történelmi Levéltár dokumentumai, valamint az akkori sajtóanyag (a *Bajai Friss Újság*, a *Bajai Híradó* és a *Bajai Közlöny* egyes évfolyamai) áttekintése után, nagyszámú empirikus kutatás alapján mutatja be a bajai gázgyár és a helyi gázvilágítás történetét. Az ilyen típusú üzemek létesítése és a közvilágítás bevezetése az adott település „modern város” jellegének bizonyítására szolgáló presztízsbetűzésnek is volt tekinthető. A tanulmány szerzője megállapítja: a bajai közvilágítás a dualizmus korában kisvárosi léptékű volt, s elmaradt az azonos lakosságszámú hazai településektől, azonban az emberek életszemléletét, közösségi térhasználatát, „civilizációs” tapasztalatait és a modernizáció felé vezető életformáját alapvetően meghatározta.

Pető Bálint szegedi egyetemi adjunktus *A szentesi sajtó megteremtője: Cherrier János* című írásában a Torontól vármegyei Nagyörszről származó, katolikus francia emigráns családból való, jelentős térbeli mobilitással jellemezhető (hiszen Nyitrától Gyöngyösön és Szentesen át Kunszentmiklósig jutott) sajtóvállalkozó pályáját elemzi. Ő volt az 1871. július 9-én Szentesen megjelent *Szentesi Lapok* – a város első nyomtatott hírlapja – kiadója, amelynek Honthy László volt a felelős szerkesztője,

Balogh János pedig a főmunkatársa. Az elsősorban a Magyar Nemzeti Levéltár Csongrád-Csanád Megyei Levéltár szentesi fióklevéltára, valamint a Magyar Nemzeti Levéltár Bács-Kiskun Megyei Levéltára anyagára alapozott dolgozat konklúziója: „*Cherrier János a dualizmus korának tipikus kisvállalkozója*”, aki három városban és egy nagyközségben is létesített nyomdát és szervezett sajtót (Léván, Gyöngyösön, Szentesen, valamint Kunszentmiklóson).⁴

Forró Lajos főiskolai docens, a Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Karának dékánhelyettese *A délvidéki Horgos, 1941–1945 között* című tanulmányában a Vajdasági Levéltár 183-as fondjának – amely a délvidéki, 1944/45-ös magyarellenes atrocitásokkal kapcsolatos iratokat tartalmazza – földolgozásával a település 1941 tavaszi magyar impériumváltását, majd az 1944 őszi jugoszláv impériumváltását, s az azzal járó megtorlásokat és „likvidálásokat” (vagyis a magyarellenes, etnikai alapú tisztogatást) tekinti át. Az eddigi vonatkozó szakirodalomban olvasható adatokat pontosítva és a névsorokat bővítve írása végén hatvankét horgosi „likvidált”, illetve további tizenhárom, Horgoson meggyilkolt környékbeli magyar személyt írt össze a szerző (a Zentai Történelmi Levéltár és a Vajdasági Levéltár dokumentumai alapján).⁵

A Fejezetek a Délvidék múltjából című kötetben szereplő tanulmányok figyelemreméltó, forráscentrikus történelmi szakmunkák, amelyek – különösen a régió társadalmi, gazdasági és politikai fejlődésének sokrétű bemutatása, illetve tragikus következményekkel járó nemzetiségi és felekezeti alapú konfliktusainak tárgyalása révén – tovább mélyítik a Délvidékkel kapcsolatos történelmi ismereteinket.

Miklós Péter

JEGYZETEK

¹ Vö. Zakar Péter: *A magyar hadsereg tábori lelkészei 1848–49-ben*. Budapest, 1999. 1–191.; Kovács József – Zakar Péter: *A Szeged-Csanádi Egyházmegye*. Kehl am Rhein, 2016. 1–176.

² Lásd még: Döbör András: *Sajtópolitika és politikai sajtó Magyarországon. 1780–1840. Magyar nyelvű hírlapok a nemzeti identitás, a modernizáció és a polgári átalakulás szolgálatában*. Budapest, 2018. 1–210.; Döbör András: *A nemzeti identitás megújításának útkeresései a felvilágosodás és reformkori magyar sajtóban*. In: Szirmai Éva – Újvári Edit (szerk.): *Az identitás szemiotikája*. Szeged, 2011. 138–149.; Döbör András: *A modernizáció kérdései és útjai a felvilágosodás-kori magyar politikai sajtóban*. In: Bodnár Erzsébet; Demeter Gábor (szerk.): *Tradíció és modernizáció a XVIII–XX. században*. Budapest, 2008. 103–115.; Döbör András: *Tömegkultúra és „pulitzeri fordulat” a délvidéki magyar sajtóban*. In: Döbör András (szerk.): *A magyar sajtó kezdeteitől a „pulitzeri fordulatig”*. Válogatott sajtótörténelmi tanulmányok. Szeged, 2020. 91–108.

³ Fejős Sándor: *A Csodakút. A kanizsai gyógyfürdő története*. Szeged, 2008. 1–112.; Fejős Sándor: *Magyarkanizsa története 1895–1914*. In: Fejős Sándor (szerk.) *Magyarkanizsa monográfiája. 1848–1945. Kanizsa monográfiája II*. Magyarkanizsa, 2018. 127–179.; Fejős Sándor: *Magyarkanizsa művelődéstörténete. 1867–1918*. Szeged, 2019; Fejős Sándor: *Education and culture in Magyarkanizsa during the Dualist era*. *Délvidéki Szemle*, 2015. 2/2. 17–31.

- ⁴ Vö. Pető Bálint: *A szentesi sajtó kezdetei. 1871–1883*. Szeged, 2019. 1–221.; Pető Bálint: *Kérészéletű hetilapok Szentesen az 1870-es években*. In: Miklós Péter (szerk.): *Nemzetiségek, vallások, kultúrák a Dél-Alföldön*. Szeged, 2019. 117–128.; Döbör András – Pető Bálint: *A magyarkanizsai sajtó kezdetei (1909–1918)*. In: Fejős Sándor (szerk.): *Magyarkanizsa monográfiája 1848–1945*. Magyarkanizsa, Szerbia, 2018. 352–398.; Pető Bálint: *A helyi sajtó megerősödése egy dél-alföldi városban: A Szentesi Lap első évei (1872–1883)*. Délvidéki Szemle, 2018. 5/2. 18–31.; Pető Bálint: *Politikai szatíra és antiszemita uszítás: a Darázs című szentesi élclap*. Délvidéki Szemle, 2017. 4/2. 53–67.; Pető Bálint: *A szentesi sajtó kezdetei (1871–1883)*. Szegedi Egyetemi Kiadó – Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó, Szeged, 2019. 181–204.; Pető Bálint: *Az első szentesi kisdédóvó megnyitása – a helyi sajtó tükrében*. Délvidéki Szemle, 2017. 4/1. 5–17.
- ⁵ Lásd bővebben: Forró Lajos: *Jelöletlen tömegsírok Magyarkanizsán, Martonoson és Adorjánon*. Szeged, 2007. 1–184.; Forró Lajos: *Etnikai tisztogatás a Vajdaságban. 1944–1945*. In: Gulyás László (szerk.): *A Délvidék története. Titótól Milosevicig. 1944–2000*. Szeged, 2019. 13–26.; Forró Lajos: *Likvidacija Mađara u Vojvodini 1944–1945*. Hereticus, Časopis za preispitivanje prošlosti, 2020. 18: 1/2. 74–86.; Forró Lajos: *Magyarkanizsa 1941–1945*. In: Fejős Sándor (szerk.): *Magyarkanizsa monográfiája 1848–1945*. Magyarkanizsa, Szerbia, 2018. 297–351.